

Flygtningelejre i Ribe Amt efter 1945, II

Af L. G. Ipsen

I årbogen for 1984, bind XXIII-1 bragtes en artikel om flygtningelejre i Ribe amt efter 1945. I artiklen blev situationen på landsplan trukket op og to flygtningelejre, ved Blåvand og Oksby, nærmere beskrevet. I efterstående artikel fortsættes med lejrene ved Strellev og Nymindegab.

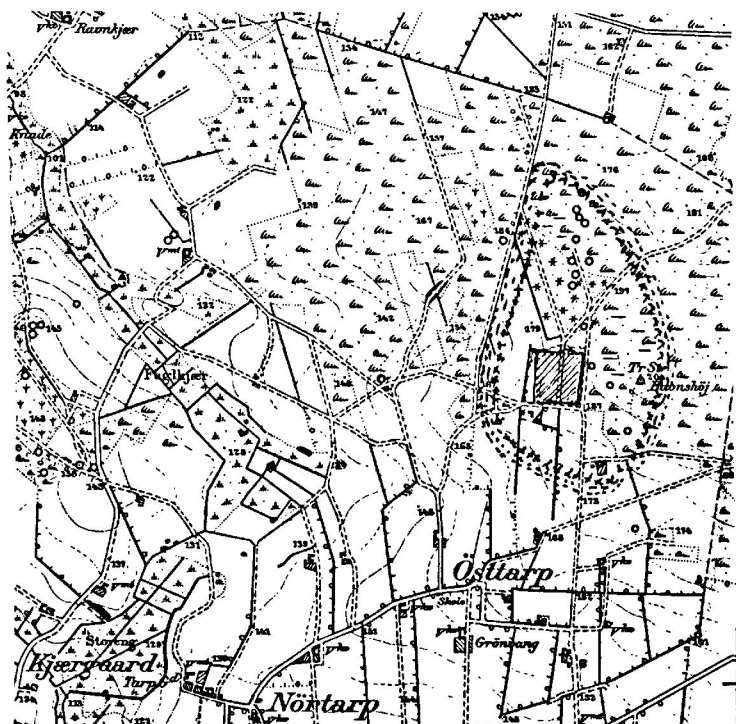
Strellevlejren

Forhistorie

I det luftforsvar, som den tyske værnemagt havde opbygget under besættelsen af Danmark, indgik også et stort antal radar- og jagerkontrolstationer. En sådan jagerkontrolstation – af tyskerne benævnt »Jagerkontrolstation ESCHE« – var placeret i nærheden af Ølgod, nærmere betegnet i det nordøstlige hjørne af Strellev sogn (se kortskitsen). Selve lejren blev færdig i 1942 og rummede en besætning på ca. 225 mand, hvoraf en stor del var Østtyskere. Selve lejren lagde beslag på ca. 1 ha. Derudover var der til alle de tekniske installationer, som lejren rummede, indhegnet med pigtråd, beslaglagt et område på ca. 50 ha. og udlagt et stort antal landminer i tilslutning hertil.

Situationen efter befrielsen.

Efter befrielsen den 4. maj 1945 blev lejren indledningsvis sat under engelsk kontrol (Royal Air Force), som dels ønskede at studere de tyske, tekniske installationer nøjere, dels ønskede at overvåge, at en efterladt besætning af tyske soldater fik ryddet de udlagte miner, fjernet pigtrådspærringer og ryddet op i lejren. – Da de sidste tyske soldater var blevet sendt hjem, meldte næste problem sig:

Strellev militær- og flygtningelejr.

////// bebygget område

xxxxx pigtrådsspærring

●●●●● minefelt

----- pigtrådshegn

Ved de gennemgående veje var der spanske ryttere og maskingeværstillinger.

FLYGTNINGE. Som alle andre steder i landet overtog Statens civile Luftværn alle de lejre, hvortil flygtningene var blevet samlet. Før at frigøre de danske etablissementer, som hidtil havde været beslaglagt af værnemagten, samledes flygtningene efterhånden i de lejre, som tyskerne havde opført til militært brug. Strellevlejren blev underlagt luftværnschefen i Tarm, sognerådsformand Chr. Sørensen, som den 29. maj 1945 udsendte følgende:

Udsigt over Strellevejren.

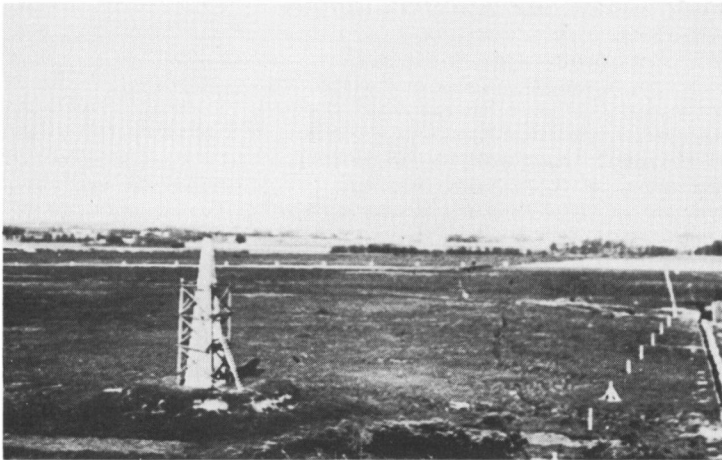
Reglement for de tyske flygtninge i TARM luftbeskyttelsesområde

Efter anmodning fra den danske regering har luftværnschefen i Tarm indtil videre overtaget forvaltningen af de tyske flygtninge under Tarm luftbeskyttelsesområde. I denne anledning fastsættes følgende bestemmelser:

- Ansvar for ro og orden påhviler lejrlederen.
- De nuværende lejrledere fungerer indtil anden bestemmelse træffes.
- Samtlige våben, såvel skyde- som stikvåben, samt ammunition skal omgående afleveres til lejrlederen, og vil derefter blive afhentet.
- Lejrlederen sørger for renholdelse af lejren med dertil hørende gårde og toiletter. Lejrlederen må til dette brug rekvirere rengøringsmidler, der vil blive stillet til rådighed i det omfang, det er nødvendigt.
- Lægehjælp ydes som sædvanligt af tyske læger, rekvirition af yderligere lægehjælp rettes til luftværnschefen i Tarm, hvortil dødsfald også skal meldes.
- Det påhviler lejrlederen til enhver tid at føre lister over samtlige flygtninge anbragt i lejren med angivelse af fulde navn, fødselsdata og hjemsted.
- Det sædvanlige antal af flygtninge i lejren føres dagligt, listen skal afleveres samtidig med forplejningens modtagelse.
- Det pålægges lejrlederen at sørge for, at der overalt udvises den største sparsommelighed med gas og elektricitet. Det er forbudt at tænde lys undtagen i sygdomstilfælde.
- Fremmede har ingen adgang til lejren uden særlig tilladelse. Tilfældige flygtninge – tyske evt. danske – må ikke modtages i lejren.

- Det er strengt forbudt at forlade lejren. Udgangstilladelse kan gives i ganske ekstraordinære tilfælde, for at søge speciallæge eller lignende tilfælde. Tilladelsen udfærdiges indtil videre af luftværnschefen i Tarm eller af bevogtningsmandskabet.
- Enhver, der overtræder disse bestemmelser, vil blive draget til ansvar. sign. Luftværnschefen i Tarm. Chr. Sørensen. Den 29. maj 1945.

Med ansvaret for, at flygtningene blev afsondret fra omverdenen, fulgte selvsagt også ansvaret for forplejningen af dem. Man må i den forbindelse erindre, at landets lagre var næsten tomme. Hvad der endnu fandtes af forbrugsvarer og levnedsmidler var strengt rationerede, ligesom forbrug af gas, vand og brændsel. Tøj var lappet, stoppet og ofte vendt. Øl, kaffe og the blev omtalt snarere som midler end som nydelse p.g.a. de anvendte erstatninger. De tilmålte rationer var derfor knappe, men dog større end de rationer, der kunne tildeles flygtningene i hjemlandet. Til eksempel kan nævnes, at ugerationen for de vigtigste levnedsmidler på samme tid i Tyskland var: 1550 gr. brød, 250 gr. kød, 125 gr. smør, 175 gr. gryn, 25 gr. kaffeerstatning og op til 2 kg kartofler (hvis de kunne

Raster af tysk radar, Strellevejren.

skaffes). Kravet var, at en »dagsration« skulle indeholde 2270 kalorier, og for Strellevejren gjaldt i en lang periode nedenstående »kostplan«:

Vare	pr. person/pr. dag
Rugbrød	300 gr.
Sigtebrød	125 -
Smør el. fedt	20 -
Kødpålæg	25 -
Ost (mager)	25 -
Sukker	15 -

	pr. uge/pr. person
Hvidkål	200 gr.
Groft rugmel	85 -
Gulerødder	750 -
Kartofler	1900 -
Skummetmælk	1150 -
Havregryn	60 -
Bygmel	60 -
Gule ærter	70 -
Selleri	100 -
Kørvel	100 -
Kålramb	100 -
The	7 -

Børn under 15 år samt gravide kvinder i de sidste 3 måneder tildeles $\frac{1}{2}$ liter sødmælk dagligt.

Intet under, at de der kom til at tilbringe en længere tid i en flygtningelejr, fandt kosten ensformig. Efterhånden som forsyningssituationen i landet bedredes, blev der også skabt større variationsmuligheder.

Alle lejre blev med mellemrum inspiceret af embedsmænd udpeget af arbejdsministeriet, og i to rapporter om Brosbølgård og Strellevejren, udfærdiget henholdsvis 4. oktober og 16. november 1945, hedder det bl.a.:

»For begge lejrene gælder, at forholdene i enhver henseende er gode. Sundhedstilstanden er god, hvilket for en del skyldes det udmærkede tilsyn, der udføres af kreds-læge Hahme, Skjern.

Begge lejre er anvendelige som vinterlejre. I Brosbøllejren er der installeret centralvarme og i Strellevejren er der kakkellovn på alle belægningsstuer. Muligvis er Bros-

bøllejren noget hårdt belagt, men til gengæld er forholdene her så gode, at dette bliver en biting. – Derimod er der forholdsvis god plads i Strellevlejren, dog må også denne lejr betragtes som fuldt belagt. I begge lejre er der skolestuer, og børnene modtager undervisning. Der er god køkkenplads og gode forhold til madudlevering. Iøvrigt må det siges, at lokaliteterne opfylder de krav, der er stillet i Statens civile Luftværns skrivelse af 26. august d.å.

Beklædningstrangen i begge lejre er stor, og de hidtil herskende gode forhold vil meget afhænge af, hvorvidt denne trang bliver afhjulpen.

En stor hjælp vil det være, om der til hver lejr kunne anskaffes symaskiner, således at lejrens kvinder, og hvem der ellers har håndelag dertil, under organisationen kunne lappe og reparere lejrens tøj.

Men også en skomager var tiltrængt, og kunne der skaffes en gammel symaskine, og der blev stillet lidt materiale til rådighed, kunne der opnås store besparelser.

De indkøbstilladelser, der af varedirektoratet stilles til rådighed for indkøb af brændsel, er fuldstændigt utilstrækkelige.

Der udleveres håndsæbe, men endskønt der også kan udleveres barberblade, er der endnu intet om, at der også kan tildeles flygtningene lidt barbersæbe. Og hvorledes med beklædningsgenstande, der ikke under de nuværende omstændigheder kan repareres i lejrene?»

Og om Strellevlejren specielt: »Lejren er indrettet i en tidligere tysk militærforlægning opført af mursten og beliggende 10 km. SØ for Brosbølgård.

Lokaleforholdene er overordentligt gode og pladsforholdene rigelige. Der herskede en udmærket orden overalt, og flygtningene gjorde et friskt indtryk.

Indenfor lejrens område er indkvarteret et tysk militærhold, bestående af en løjtnant og 7 menige (vagt ved pejlestationen under R.A.F.).

Mændene var her, som på Brosbølgård, beskæftigede ved stødoptagning, og fik i betragtning af det hårde arbejde et mindre tillæg til den daglige madration.

Flygtninge på markarbejde ved Strellev.

Mænd, som ikke var tilknyttet nogen familie, boede på stuer sammen med de halvvoxne drenge. «.

Antallet af flygtninge, der opholdt sig i Strellevlejren, mens den eksisterede, varierede en del, men lå i sidste halvdel af 1945 nogenlunde konstant omkring 300. I løbet af maj måned 1946 var lejren blevet rømmet, idet tyske flygtninge enten var blevet hjemsendt eller flyttet til andre større opsamlingslejre, mens ikke-tyske flygtninge enten var blevet hjemsendt eller flyttet til Nymindegab.

I slutningen af maj blev lejren inspiceret af personel fra Oksbøllejren, hvortil man bl.a. samlede flygtninge fra de mindre lejre i landet. Alt brugeligt materiel og inventar blev flyttet til Oksbøl, hvor der var et stort behov. Således nævnes bl.a. i den rapport, der udarbejdedes før lejrens nedlæggelse, »at der foruden det anvendelige køkken- og lejrinventar fandtes en del træstumper, som kan anvendes til at forarbejde forskellige ting af i en flygtningelejr; disse træstumper ønsker man også gerne at erholde.«

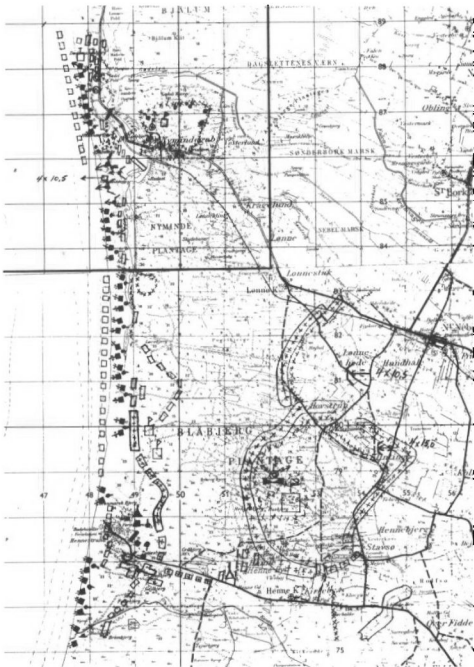
Snart var Strellevlejren en afsluttet epoke i sognets historie og det beslaglagte område kunne tilbagegives til de retmæssige ejere og anvendes til deres oprindelige formål.

Nymindegablejren

Forhistorie

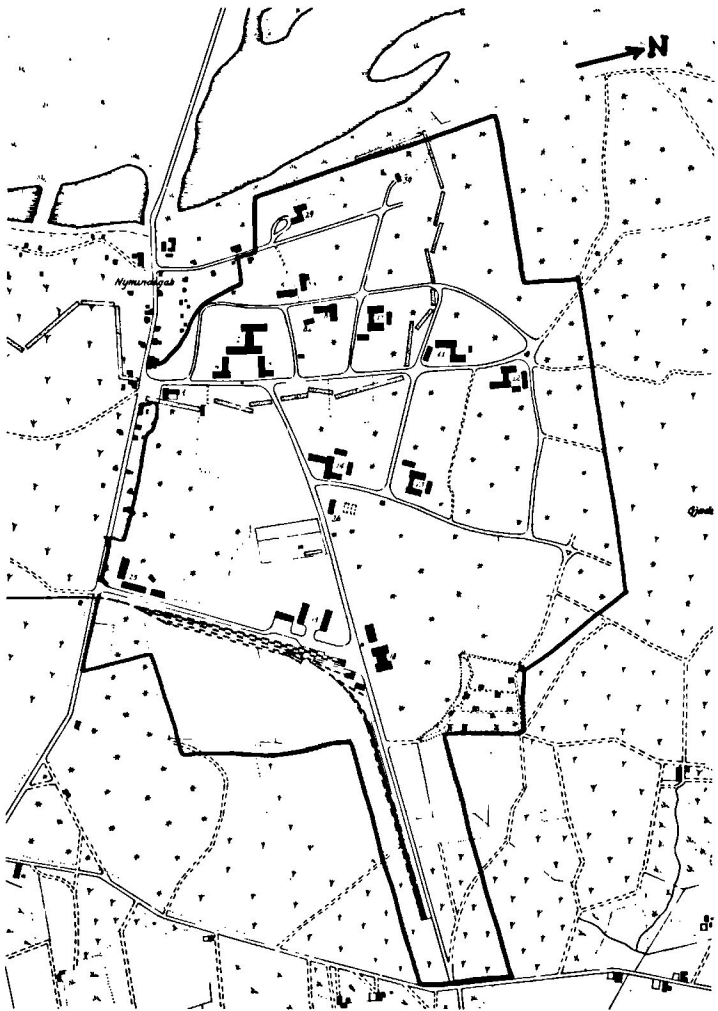
Med 2. verdenskrigs udbrud og den dermed følgende besættelse af Danmark fik Nymindegab en ny betydning på grund af sin strategiske beliggenhed ved den eneste vejforbindelse fra syd mod nord over Holmslands klit, og den kom derved til at indgå som en del af det kystforsvar, som tyskerne opbyggede langs hele den jyske vestkyst.

I årene 1941-43 blev Nymindegablejren bygget, dels som kaserne, dels som fagligt støtteområde for bl.a. afprøvning af forskellige typer af tungt skyts, og endelig på forskellig vis indgående i det egentlige kystforsvar.

Tyske befæstningsanlæg ved Nymindegab, 1945.

Flygtningelejre i Ribe Amt efter 1945, II

Skitse (tysk) over Nymindegablejren.

Efter den tyske værnemagts kapitulation den 4. maj 1945 overtog Indenrigsministeriet lejren, der indledningsvis blev anvendt til at huse bl.a. baltiske flygtninge; men meget hurtigt herefter overgik lejren til brug som egentlig kaserne og uddannelsessted i forbindelse med genopbygning af det danske forsvar, som havde været sat ud af funktion efter 29.8.1943.

I 1970 blev Nymindegablejren overdraget til Hjemmeværnet og huser i dag Hjemmeværnsskole og et kampvognværksted.

På grund af lejrens næsten øjeblikkelige overgang til at tjene som militært område efter 2. verdenskrigs ophør, er såvel lejrens forskellige bygninger, som en lang række af de egentlige forsvarsværker i og omkring lejren og ved kysten blevet bevaret og står i dag som en slags monument over besættelsesårene.

Situationen efter 4. maj 1945

Som omtalt i en tidligere artikel stod den danske regering efter befrielsen med to store problemer, som skulle løses:

1. at få de tyske tropper ud af landet så hurtigt som muligt, og
2. at få alle de flygtninge, der var strømmet til landet i løbet af krigens sidste år, sendt tilbage – om muligt – til de områder, hvor de stammede fra.

For så vidt angår det første problem, blev det efter omstændighederne løst hurtigt og effektivt i samarbejde med de allierede styrker i landet.

Det andet problem var betydelig mere komplekst, og vanskeliggjordes bl.a. ved, at det danske forsvar endnu ikke var til disposition. For at klarlægge ansvar og beføjelser bl.a. i forbindelse med administration og bevogtning af flygtningelejrene i landet, udsendtes fra Generalkommandoen i slutningen af maj 1945 følgende bestemmelser:

»Ved forhandling med Socialministeriet, Rigspolitiet, Statens civile Luftværn og Dansk Røde Kors er der opnået enighed om, at modstandsbevægelsen tillige varetager bevogtningen af de tyske flygtningeforlægninger og de af staten oprettede flygtningelejre, indtil bevogtningen kan overtage

ges af hæren og politiet. Man er ved de nævnte forhandlinger blevet enige om følgende nærmere bestemmelser, idet administration m.v. vedrørende de tyske flygtninge varetages af Statens civile Luftværn:

Modstandsbevægelsen varetager bevogtningen af samtlige forlægnin-ger og lejre m.v., således at der i det omfang forsvarlig bevogtning ikke kan gennemføres ved hjælp af modstandsbevægelsens egne bevæbnede styrker, af den pågældende luftværnschef stilles C.B.-mandskab til rådighed for den pågældende byleder (region).

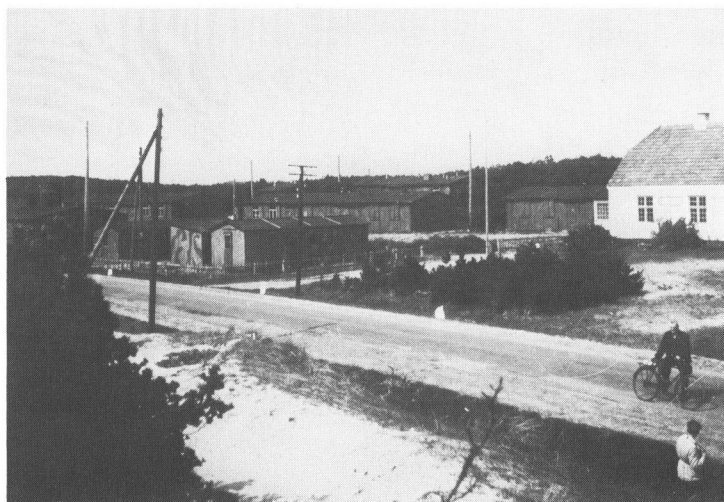
Bevogtningsmandskabets opgave er at forhindre enhver der ikke er behørigt legitimeret af luftværnschefen (lejrchefen) i at passere ind eller ud af forlægningen (lejren). Tvivlsspørgsmål forelægges luftværnschefen (lejrchefen).

- 1) Ved nuværende spredte flygtningeforlægninger, for hvilke der ikke af luftværnschefen er indsat en særlig lejrchef, bærer modstandsbevægelsen ansvaret for bevogtningen, der skal gennemføres i forståelse med den pågældende luftværnschef. Det påhviler således modstandsbevægelsen at stille de fornødne styrker og føre betryggende tilsyn med bevogtningens effektivitet.
- 2) Til bevogtning af større lejre, der har en af luftværnschefen indsat særlig leder, afgiver modstandsbevægelsen ligeledes mandskab, der under egen kommando står til rådighed for lejrchefen.
- 3) Under transport bærer modstandsbevægelsen ansvaret for bevogtning af transporten, hvis rute og rejsemåde fastsættes af Socialministeriet eller af Statens civile Luftværn på dettes vegne.
- 4) Bevogtningsmandskabet yder, om det forlanges, Luftværnschefen (lejrchefen) hjælp og støtte ved ransagninger og beslaglæggelser i forlægningerne (lejrene). Enhver beslaglæggelse sker til fordel for staten.

De under Dansk Røde Kors hørende forlægninger og lejre omfatter de forflyttede personer og krigsfanger fra de allierede nationer, vil i almindelighed ikke være at stille under væbnet bevogtning. Efter aftale mellem den lokale afdeling af Røde Kors, hvem administrationen påhviler, og modstandsbevægelsens stedlige myndighed, bør der dog være adgang for lejrenes og forlægningernes chef til at tilkalde en væbnet kommando, såfremt uroligheder i lejren (forlægningen) eller andre forhold måtte gøre det ønskeligt.

Den af Supreme Headquarters Allied Expeditionary Forces udkrævede registrering vil blive gennemført af rigspolitiet i samarbejde med modstandsbevægelsen, hvorom nærmere regler vil fremkomme.

At der virkelig var behov for faste retningslinier, fremgår bl.a. af en artikel i »Vestkysten«, dateret den 25. juli 1945. En af avisens medarbejdere havde fået tilladelse til at aflægge et besøg i lejren, og beskrev nogle af sine oplevelser således:

Tyske barakker i Nymindegab.

»I Nymindegablejren finder i disse uger en meget omfattende sammen-
dragning sted af tysk krigsmateriel fra de nærliggende distrikter, og des-
uden foretages der hver dag talrige bortsprængninger af store mængder
ammunition af alle typer. Der er i øjeblikket samlet ca. 7000 t sprængstof
i lejren. Det skal alt sammen uskadeliggøres, og sprængningerne, foregår
på 5-6 forskellige øde pladser på Værnet, bl.a. i nærheden af Store Mjøl.

I de første dage efter lejrens overtagelse var der kun en halv snes mand
til at tage vare på de store mængder af materiel, men dette forhold har nu
ændret sig. I løbet af de sidste dage er der kommet en C.B.U. kolonne fra
Herning til lejren. Mandskabet er blevet indlogeret i den barak, hvor
tidligere lejrens bordel havde til huse. Desuden er der ankommet 45 År-
hus-sabotører fra den meget omtalte »5. kolonne« under ledelse af kap-
tajnløjtnant Fisker. Århus-folkene skal arbejde med sammendragningen
af alt det svære materiel som kanoner, pejlestationer, lysmaskiner, projek-
tører o.l., og man har i dag 25-30 biler gående udelukkende beskæftiget
med at slæbe materiel sammen. Allerede nu er der en vrimmel af kanoner
af mange kalibre repræsenteret på opsamlingspladsen. Der er små 20 og
37 mm kanoner, 75 mm feltkanoner, og 12,2 cm kanoner af russisk oprin-
delse. – Det store oprydningsarbejde vil komme til at stå på et godt stykke
tid endnu. Kun halvdelen af materialesamlingerne er indtil nu blevet gen-
nemgået, og man regner tidligst med at blive færdig til efteråret.

Lejren er, arkitektonisk betragtet, ganske tiltalende, og ikke tø af byg-
ningerne er helt ens. Hvert kompleks har bade- og toiletrum i en lille
bygning for sig, og blokkenes hundreder af værelser er udmærket indret-

Lejrledelsen i Nymindegablejren. I midten lejrleder Kaas-Larsen. Nr. 2 fra højre B. Høgsbro Østergaard.

tet. Kældrene er indrettet som en labyrint af næsten rørformede, overordentlig solide beskyttelsesrum. Til lejren hører en biograf med plads til 600 tilskuere. Den er desuden forsynet med scene og omklædningsrum til skuespillerne. Køkkenets kapacitet svarer fuldt ud til lejrens belægningsmuligheder, og den store spisesal kan tage 600 mand ad gangen. Lejrens 10 store mandskabsblokke er hver beregnet til 250 mand, men der er så rigelig plads, at de udmærket kan tage 600. De blev opført i 1941 af gamle materialer og er allesammen grundmurede og tegltækte.

Ret længe vil mandskabsbygningerne ikke få lov til at stå tomme med tillukkede skodder. I løbet af denne uge ventes der ca. 2000 russiske krigsfanger til lejren, hvor de skal komme til hægterne igen efter den hårdhændede behandling, de har været udsat for i tysk fangenskab.

Om lejrens videre skæbne vides der på nuværende tidspunkt intet, men fra forskellig side har der været tanker fremme om at gøre området til en folkeferie-by eller sanatorium«

Disse tanker blev imidlertid aldrig realiseret, fordi der var et påtrængende behov for lokaliteter, hvortil man kunne samle flygtninge fra de mange forskellige nationer, som var spredt på hundredvis af steder landet over.

Nymindegablejren blev derfor hurtigt omdannet til opsamlingslejr for ikke-tyske («allierede») flygtninge, og fun-

Morgensamling af flygtninge den 26. september 1945 (Kong Chr. d. X's fødselsdag).

gerede som sådan indtil september 1946, hvor den blev rømmet.

Lejren blev som øvrige lejre med allierede flygtninge underlagt Dansk Røde Kors, og i den først etablerede lejrløedelse indgik bl.a. Bent Høgsbro Østergaard, Thorstruplund ved Sig, kendt fra besættelsestiden under dæknnavnet »GEMÜSEN«. Om sine oplevelser fra tiden i Nymindegablejren fortæller B.H.Ø. følgende:

Nymindegab-lejren 1945-1946

Af Bent Høgsbro Østergaard

Efter samtale med Oberstløjtnant L.G. Ipsen, Oksbøl, er jeg blevet opfordret til at give en redegørelse for min viden og erfaringer m.h.t. NYMINDEGAB-LEJREN i tiden fra 5. maj 1945 og til efteråret 1946, da de dengang værende flygtninge blev flyttet til Dragsbæk-Lejren ved Thisted.

Under samtalen blev jeg gjort bekendt med en beretning om dette emne, som i bund og grund er så misvisende og i strid med de historiske kendsgerninger, at jeg føler mig forpligtet til at imødegå den. Mine oplysninger vil kunne dokumenteres af henholdsvis Fremmedpolitiet, Flygtningeadministrationen og Dansk Røde Kors – som de nærmeste ansvarlige

Flygtninge på arbejde, vinteren 1945-46.

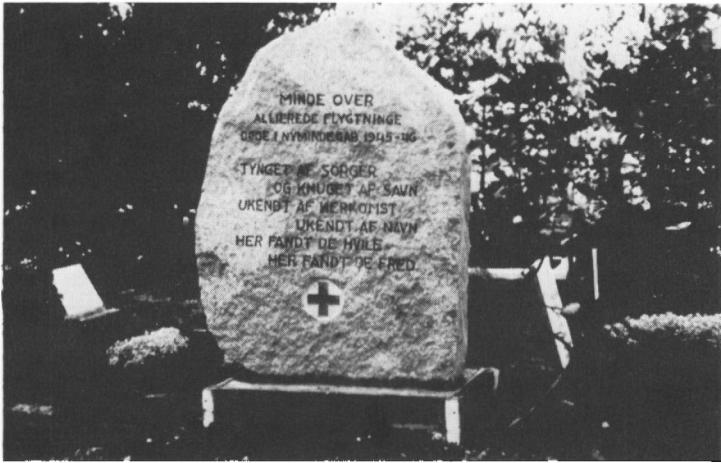
danske myndigheder. Men det kunne være interessant i denne forbindelse at få en udtalelse fra de flygtninge som endnu lever og opholder sig her i landet. Måske findes der stadig en baltisk forening.

Skulle nogen ønske at videregive disse oplysninger skriftligt eller trykt, må det kun ske efter personlig henvendelse til mig og kun i sin fulde udstrækning. Ikke kun i uddrag.

I slutningen af maj 1945 kom jeg direkte fra København med min datter på 3 år og fik ophold hos min mor og søster her i Thorstruplund, da jeg som følge af min deltagelse i modstandsbevægelsen og ophold i KZ-lejren Neuengamme i 9 måneder var både hjemløs og arbejdsløs.

Få dage efter kom der bud til mig fra politimester Rasmussen, Varde, om at melde mig til modstandsbevægelsens ledelse i Ølgod, da man savnede mandskab til forskellige opgaver. Politimester Rasmussen havde fra d. 19/9-1944 været »under jorden« her i huset ca. 14 dage sammen med politifuldmægtig Danelund, så han kendte udmærket til mine forhold og den øjeblikkelige situation.

Da jeg var i Ølgod (det må have været sektion X) talte jeg med en ostegrosserer (?) fra Skive, læge Øllgaard m.fl. og blev straks antaget og bedt om at tage til Nymindegab og deltage i oprydningsarbejdet og vagt-tjenesten på modstandsbevægelsens vegne. Vi var i begyndelsen 5 mand, som boede på Nymindegab Kro. Vi skulle passe på tingene udenfor de områder, hvor tyskerne endnu boede. Der var ikke tale om nogen form for administration fra nogen steder. Det måtte vi selv finde ud af og ordne.

Mindesten over allierede flygtninge, begravet på Lønne Kirkegård.

De tilbageværende tyske officerer og soldater – ca. 100 – boede i de store stenbygninger i selve lejren og levede fedt og godt på deres danske penge. De købte f.eks. godt ind med piskefløde hos den daglige mælkeemand til den lokale befolknings forargelse. Vi havde ingen kontakt med dem.

Men en dag fik vi ordre til at hente et større antal tæpper o.lign. effekter i Hvide Sande og køre det til Århus. Vi havde en lastvogn men ikke noget generatorbrænde. Det havde tyskerne derimod, men ville ikke udlevere det til os. Da jeg var den eneste som havde det nødvendige kørekort, var det mig som skulle løse problemet. Jeg kørte derfor til flyvestationen i Vandel og forklarede Royal Airforce situationen. Svaret var kort og godt: »Shoot them« (SKYD DEM)!

Efter flere samtaler med tyskerne i Nymindegab fik jeg omsider det nødvendige brændstof og kørte til Hvide Sande og derfra til Århus.

Jeg har endnu den originale rekvisitionsordre til kommandantintendanten p.t. Hvide Sande dateret d. 9/6-1945. Der stod:

Foruden

- c. 600 tæpper til kasernesenge
- c. 360 lagner
- c. 200 dynebetræk (farvede)
- c. 200 betræk til hovedpuder
- disponible dynebetræk (hvide)
- service til c. 600 mand

skulle til kasernen i Viborg – skulle der medbringes det på magasinet oplagte lager af rengøringsrekvisitter, måtter (gummi o.l.) lamper, lysekroner, W.C. papir, fire gulvtæpper, disponible skrivemaskiner. En del møbler til General Bennikes brug (modtagelsesværelse bl.a. f. General Dewing.)

Alt blev afleveret i overensstemmelse med ordren på kasernen i Århus til General Vagn Bennike personligt (som forøvrigt var min fætter). Han præsenterede mig for hele staben som GEMÛSEN. Straks efter 5. maj begyndte de tyske soldater at forlade landet, men tilbage var mange tusinde flygtninge. De blev alle registreret af fremmedpolitiet. Alle tyske civile personer, som kunne bevise deres nationalitet, blev samlet i Oxbøllejren først og fremmest. Men der var også mindre lejre.

Dernæst var der et stort antal tyske krigsfanger, som nazistyrer havde sendt på tvangsarbejde bl.a. også her til Danmark. Det drejede sig fortrinsvis om russiske soldater, som var taget til fange på østfronten. Mange af dem har sikkert ikke været tilhængere af det kommunistiske styre, men almindelige værnepligtige russiske borgere. De var derfor ikke interesseret i at blive sendt hjem, for de vidste, at de ville blive betragtet som desertører eller dømt for at have »udvist fejhed overfor fjenden« og som følge heraf blive skudt.

Efterhånden var der ca. 4-500 af denne kategori og lejren blev derfor af den lokale befolkning kaldt russerlejren. De havde deres egen kok, som sørgede for deres forplejning efter russisk smag. Deres mad var meget, meget fed. Jeg har selv set, hvordan kokken smed 3-4 pakker margarine oveni den færdiglavede suppe. Margarine var ellers en mangelvare på den tid og rationeret udenfor lejren. Hovmesteren forlangte til at begynde med nogle unge danske piger til hjælp i køkkenet, men det modsatte jeg mig. Jeg måtte ringe til flygtningeadministrationen i København og forklare dem situationen og det forstod de udmærket. Resultatet blev, at russerne måtte klare arbejdet med egen hjælp.

Efter forholdsvis kort tid – jeg tror midt i juni – kom der ordre om, at alle disse mænd skulle udleveres til russerne og sendes tilbage til Rusland. Det skabte selvfølgelig alvorlige problemer, men her kunne jeg intet gøre. Ganske vist sorterede lejren officielt under Dansk Røde Kors – I KRIG OG FRED BARMHJERTIGHED – men der er undtagelser. Selvom jeg gik i Røde-Kors uniform forlangte den russiske overkommando, at jeg – så længe der var tyske soldater i lejren (de før omtalte 10-12 mand) – skulle jeg altid være bevæbnet. Det siger lidt om forskellen mellem de implicerede parters mentalitet.

Efter de nødvendige forberedelser var udført – alt pakket og klart og jernbanevognene kørt frem på sporene – og den russiske militærkommando var ankommet, blev alle mand kommanderet af sted. Det var meget besværligt at få dem op i vognene. Mange prøvede at flygte og gemme sig i plantagen, men forgæves. De russiske befalingsmænd fandt dem og holdt ikke op, før alle var kommet op og låst inde i vognene. Så kørte toget sydpå.

At disse russiske soldaters frygt var velbegrundet (selvom de på en måde var vore allierede) fik jeg flere beviser på. For det første var der den unge mand, som begik selvmord nogle dage forinden med en håndgranat. Jeg var personligt med til hans begravelse på Lønne Kirkegaard. Mens han som tysk krigsfange havde været på tvangsarbejde på en gård i nærheden af Skanderborg, var han blevet forlovet med en ung dansk pige. Da hun senere hørte om hans skæbne, forlangte hun hans kiste udleveret. Han hørte ikke til på den tyske afdeling af kirkegården. Hun krævede og fik sin ret. Jeg var også med til opgravningen af kisten som vidne og repræsentant for lejren. Han fik sin grav på hendes hjemegn.

Fra særdeles pålidelig kilde fik jeg senere bekræftet, at *mange* af disse mænd blev skudt ved ankomsten til Lübeck ved grænsen til østzonen. »Det var den værste dag i mit liv at være vidne til« – sagde dette vidne til mig.

Umiddelbart efter d. 5. maj var det Royal Airforce som havde overkommandoen i lejren. Men efter at de havde hentet alt det, de ville have, overgav de lejren til modstandsbevægelsen. Det vil sige til mig, da jeg var den eneste der på det tidspunkt var tilbage af vores gruppe. Det skete på fuld militær vis i overværelse af amerikanske og engelske officerer og med deltagelse af Baron Juel-Brochdorff som repræsentant for den højere ledelse af modstandsbevægelsen i Danmark. For mig personligt var det en ejendommelig oplevelse, da vi var gamle skolekammerater, men det spillede selvfølgelig ingen rolle i denne situation.

Tyskerne forlod så lejren ikke mindre standsmæssige i egne biler, som var godt pakket. Men det har de rimeligvis måttet aflevere ved grænsen. Tilbage var så de før omtalte 10-12 tyskere, som skulle have opsyn med radarstationen.

I tiden derefter sorterede lejren under Dansk Røde Kors og vi fik en ny leder fra København. Det var Hr. Kaas Larsen, som havde meldt sig til tjeneste, fordi hans kone havde arbejdet for Røde Kors. Han var fhv. rejseleder for Bennetts rejsebureau og som sådan fortrolig med fremmede sprog og vant til at lede. Det må have været hans forudsætninger, som Røde Kors gik ud fra. Han var en jovial og på sin vis et charmerende menneske, men opgaverne i en flygtningelejr var unægtelig af en anden art end at lede ferieture gennem Europa.

Efterhånden som arbejdet for Fremmedpolitiet og Flygtningeadministrationen skred frem, blev alle såkaldte allierede flygtninge fra alle kanter af landet sendt til Nymindegab eller en af de andre mindre Røde Kors lejre. Det var en broget skare af mænd, kvinder og børn i alle aldre og fra alle samfundslag. Der var akademikere, læger, jurister, lærere, kunstnere og alle slags håndværkere. De kom fra randstaterne, d.v.s. Estland, Letland og Litauen, men der var også en del fra Polen, Bessarabien og Øst Preussen. Lejren blev snart fyldt. Da antallet af flygtninge var på sit højeste, drejede det sig om 7-800 mennesker.

Det vigtigste for mig var i første omgang at få alle disse omtumlede mennesker til at føle sig trygge og falde til ro. Det var tragisk at høre dem fortælle om deres oplevelser under flugten. Enten blev de drevet fra hus

og hjem, eller også flygtede de for at undgå selve krigen. Mange måtte gå hele vejen eller køre i hestevogne ad ufremkommelige veje. Hovedvejene var selvfølgelig forbeholdt militæret.

Når de kom til lejren, blev de indregistreret, men fik ellers lov til at indrette sig som de ville. De fandt sammen i mindre grupper, enten p.gr. af nationalitet eller religion – eller familiemæssige hensyn. Forholdene var selvfølgelig primitive men anstændige. Hvert værelse eller rum var forsynet med køjesenge, bord og stole samt kakkelovn. Altsammen efterladt af tyskerne. De fik udleveret tæpper og lagner og også tøj, hvor der var brug for det. Maden blev lavet i det store fælleskøkken og i begyndelsen spiste de sammen i de store sale, men efterhånden som de følte sig mere hjemme, hentede de maden og spiste måltiderne i deres respektive værelser. Det gav mere følelsen af privatliv. De fik alle lomme penge og kunne færdes frit udenfor lejren. De kunne f.eks. tage til Nr. Nebel og gøre deres indkøb, som de ville.

Efterhånden fik vi indrettet værksteder, hvor mændene kunne blive beskæftiget. I første omgang blev der lavet en del ting, som man kunne kalde husflidsarbejder. Det kunne være kunstfærdigt udskårne fugle til at hænge i en snor fra loftet – en »uro«, eller ved påsketid høns og haner flettet af halm. Men der blev også lavet og dekoreret mange dørharper, som er meget almindelige i deres hjemland. De kunne også lave guitarer, som de alle fik glæde af, når der var fest. Kvinderne syede og stoppede. Børnene var altid velklædte. Beboerne sørgede selv for al rengøring og orden i lejren både ude og inde.

Det varede heller ikke længe, før vi fik organiseret en skole for børnene og indrettet et sygehus med en dansk sygeplejerske. Dertil kom, at tyskernes store festsal blev taget i brug til store fællesmøder, men også til gudstjenester for både katolikker og protestanter. Præster kom fra mange forskellige steder i landet og forrettede alle de kirkelige handlinger. Der kunne jo være tale om både barnedåb eller begravelse. Julemorgen 1945 blev der holdt katolsk julemesse i denne sal.

Kaas Larsen gjorde et godt arbejde for at opmuntre og underholde dem ved store fællesfester med sang, musik og dans. Han arrangerede f.eks. også en cirkusforestilling med sig selv som klovn. Den var meget vellykket. Alt dette lyste op i den triste hverdag, som det uvægerligt måtte føles under disse forhold. Man må jo ikke glemme, at det var umuligt for dem at få forbindelse med deres familie eller venner i hjemlandet. De fik aldrig breve, og kunne heller ikke selv sende breve. Turde måske ikke.

Kaas Larsen og hans familie boede i den store villa kaldet »Grosse o-heim«. D.v.s. de tyske officeres tidligere hovedkvarter. Jeg selv flyttede ind i en mindre villa – »Kleine o-heim«. Den ligger der stadig med en dejlig udsigt over Gammel Gaf. En af flygtningene, en ung bessarabisk pige, sørgede for rengøringen og madlavning. D.v.s. hun hentede maden til mig nede fra lejren.

Midt i august fik vi besøg af en russisk delegation, russiske officerer. De forlangte at se og gennemgå lejrens kartotek med navnene på alle flygtningene. Jeg blev straks advaret af flygtningenes tillidsmand og nægtede

2000 Mennesker var i Søndags paa Besøg i Flygtningelejren ved Nymindegab

Og alt, hvad der var udstillet af Flygtningenes Haandarbejder, blev udsolgt. — En Tak fra Lejrchefen og hans Hustru.

Ca. 2000 Mennesker aflagde i Søndags Besøg i Røde Kors' Flygtningelejr ved Nymindegab. Der holdt 3—400 Biler og Hestekøretøjer udenfor Lejren, og det var et Syn, der gjorde et imponerende Indtryk paa »de Indfødte« i Lejren. Der var ogsaa stort Rykind til de to Forestillinger paa »Teatret«, hvor Lithauer-Børnene og Besaraberne gjorde stor Lykke med deres forøvrigt ogsaa udmærkede Underholdning.

Men hvad der næsten var det bedste: Alt blev udsolgt af de udstillede Haandarbejder, som var forarbejdet af Flygtningene, men der var ogsaa mange dejlige Ting imellem. Fru Kaas Larsen, der stod for Salget, faar nu i de nærmeste Dage travlt med at dele de ind-

komne Penge ud til Flygtningene, og det tør nok antydes, at Fru Kaas Larsen vil blive hjertelig modtaget.

Blandt de besøgende i Lejren var der Folk fra By og Land — ja, der var endda en Familie helt oppe fra Øen Fur i Limfjorden. Alt gik fornøjeligt til, og Lejrchefen, Hr. Kaas Larsen, stod selv ved Indgangen, holdt et lille indledende Foredrag og inddelte Folk i Hold paa ca. 100, der saa blev vist rundt i Lejren.

Lejrchefen, Hr. Kaas Larsen, beder VESTKYSTEN bringe alle, der har besøgt Lejren og støttet Flygtningene ved at købe deres mange morsomme og smukke Ting, sin og sin Hustrus hjerteligste Tak.

»Vestkysten« 30.7.-46.

derfor at udlevere dem. Som gammel KZ-fange vidste jeg kun altfor godt, hvad den slags kunne føre til, og det ville jeg ikke være med til. Russerne stod fast på deres krav, så jeg måtte føre samtaler med Røde Kors i København, som støttede mig med råd og dåd. Russerne fik kun nogle ligegyldige navne og papirer og måtte ellers forlade lejren med uforrettet sag. Men det var en ubehagelig oplevelse for os alle.

Ellers gik dagene stille og roligt med godt samarbejde — ikke alene mellem beboerne indbyrdes, men også med ledelsen og danske myndigheder, når der var brug for det.

Dette fortsatte til efteråret 1946. Da fik vi besked om, at lejren skulle overtages af det danske militær, og vi skulle flyttes til lejren i Dragsbæk.

Enhver vil kunne forstå hvilken omvæltning og arbejde, det betød. Men vi forlod Nymindegab, så godt det kunne lade sig gøre efter forholdene, og dermed var historien om Nymindeablejren slut.

Alle rettigheder forbeholdes forfatteren. Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af denne beretning eller dele deraf uden forfatterens

1000 Mennesker paa Besøg i Nymindegab-Lejren

Interessant Eftermiddag trods Regnvejr.

Lejrleder Kaas-Larsens Invitation til et Besøg i Flygtninge-Lejren ved Nymindegab blev modtaget med Begejstring af Vardenserne, og trods det ublidte Vejr havde Lejren i Gaar Eftermiddag et Besøg, som trodsede selv de mest optimistiske Forventninger hos Lejrlederen. Der var mindst 1000 Gæster i Lejren.

At Tilslutningen blev saa stor skyldtes Varde—Nr. Nebelbanens Beredvilighed til at sætte et Tog i Gang, og at saa mange Privatbiler er kommet i Gang.

Til Toget, hvis Afgang fra Vestbanegaarden var sat til Kl. 12,45, maatte der kobles den ene Vogn efter den anden, eftersom den store Ks foran Billetsalget formindskedes. Ialt havde Toget omtrent 500 Rejsende med fra Varde, og flere kom til paa Stationerne undervejs. Det mindede om de gode, gamle Sommersøndage.

Naturligvis kunde den fastsatte Afgangstid ikke overholdes under disse Forhold, hvor man var fuldkommen overrumplet med Hensyn til Tilslutningen, og da Toget rullede frem ved Stationen i Nymindegab, var der kun kort Tid, inden Matinéen skulde begynde.

De mange Besøgende blev modtaget ved Lejrens Indgang af Lejrleder Kaas

Larsen, hvis vejledende Bemærkninger drukkede, ikke blot i Regnen, men ogsaa i Uroen fra de mange Mennesker. Der blev Lejlighed til et hastigt Besøg i Lejrens Køkken, og derefter gik Turen til Biografteatret, hvis Siddepladser hurtigt blev optaget. Mange maatte staa ved Siderne og i Midtergangen, og det gjorde det ikke let for de bageste at se og høre, hvad der foregik, saa det kan ikke nægtes, at der var nogen Uro under Underholdningens første Afdeling.

Forinden Underholdningen var der Lejlighed til at give et Bidrag til Flygtningene, og der indkom et betydeligt Belsøb, ligesom der blev solgt Programmer for Underholdningen.

Ved denne medvirkede et stort Antal af de litauiske Flygtninge med forskellige Sange og Dansenumre. Desuden medvirkede Fru Kaas-Larsen og Frk. Vibeke Tang, der dansede. Lejrchefen var Konferencier, og en Repræsentant for de litauiske Flygtninge holdt en „Tale“ paa dansk.

Efter Underholdningen benyttede adskillige af de besøgende Lejligheden til at gaa paa Opdagelse i Lejren, og ved godt 18-Tiden kørte Toget mod Varde, ligesom de mange Biler begyndte Hjemturen.

»Vestkysten« 17.9.-45.

skriftlige samtykke er forbudt ifølge gældende dansk lov om ophavsret. Undtaget heraf er uddrag til brug i anmeldelser.

Som det fremgår af B.H.Ø.'s skildring blev der gjort et stort arbejde for at beskæftige og underholde flygtningene. På et efter forholdene tidligt tidspunkt fik befolk-

ningen mulighed for at se, under hvilke forhold flygtningene levede. Besøgene blev bl.a. refereret i Vestkysten, som det vil fremgå af vedstående avisudklip.

Den 13. juni 1946 meddelte Indenrigsministeriet det daværende Krigsministerium for allierede flygtninge »at Lejren ved Nymindegab i nær fremtid vil blive rømmet for allierede flygtninge og afgivet til hæren indtil videre. De i lejren indkvarterede allierede flygtninge vil blive flyttet til den såkaldte Søflyveplads ved Dragsbæk, Thisted, efterhånden som indretningen af denne lejre tilendebringes.«

Den 2. september 1946 afholdtes i lejren et møde med henblik på hærens overtagelse af lejren. Til stede var repræsentanter for Indenrigsministeriet, Dansk Røde Kors, Hærens Materielintendantur, lejrens ledelse og administration samt chefen for 4. bygningsdistrikt. Forhandlingerne drejede sig dels om det i lejren værende inventar, dels om de nødvendige istandsættelser, der skulle udføres før hæren kunne overtage lejren. – Bevogtningen af lejren blev, indtil den kunne tages i brug af enheder af hæren, overdraget til Detachmentet i Oksbøl.

Den 5. november 1946 blev lejren – rent bygningsmæssigt – overtaget af Hærens Bygningstjeneste, 4. Bygningsdistrikt, og efter den ovenfor omtalte istandsættelse anvendt af hæren indtil 1970, hvor lejren blev overtaget af Hjemmeværnet.

Leif Guldmann Ipsen, Krarupsvej 7, 6840 Oksbøl, f. 1922. Pens. oberstløjtnant 1982. Kommandant i Oksbøllejren 1977-1982. Har tidligere skrevet: »Oksbøllejren gennem 50 år« (1979), og udkast til »Mindelunden ved Husbjerg«.